

YANKI ENKİ

“FRANKENSTEIN” 200 YAŞINDA

ISSN 2146-2127

9 772146 212005 >

SEÇKİN VE AYRIMCI BİR TOPLUM YARATMAK

**Bu kitabın kapağını
kapattığımızda, seçkin bir
toplum kurmak ile ayrımcı bir
toplum yaratmanın arasındaki
ince çizginin üzerinde buluyoruz
kendimizi.**

John Le Carré -Türkçeye ilk kez çevrilen- *Cinayetin Parıltısı* romanını şu sözlerle tanımlıyor: "Acımasız ve aynı zamanda gülünç bir sosyal yaklaşımın gölgesinde kalmış, kusurlu bir polisiye roman." Bu açıklama, ilk basım yılı 1962 olan romanın arka sayfalarına 1989'da eklenen sonsözden. Bir romanın bitiminde bir "sonsöz"e rastlamak şaşırtıcı. Ama daha da şaşırtıcı olan, bir romanın bitiminde ikinci bir sonsöze rastlamak! İkincisi de, yazarın İngiltere toplumuna dair 2010 yılında karaladıklarını içeriyor. Bu sonsözler, yazara bu roman için ilham veren iç çelişkilerinin yıllar boyunca sürdüğünü gösteriyor. Konu İngiltere'deki özel okul sistemi; ve kimi anne babaların da, çocuklarını "seçkin" yatılı özel liselere göndererek elitizm yaratan bu sistemi desteklemeleri. Sistem hiç yabancı gelmiyor! Konu, içinden çıkılması zor, çok katmanlı sosyal ve politik derinliklere sahip ama roman, Le Carré'nin de belirttiği gibi "kusurlu" ve "acımasız" bir polisiye roman hiç değil. Ayrıca "gülünç" bir sosyal yaklaşım da içermiyor. Bahsedilen konuya dair bir özeleştiri ortaya koyan ve İngiltere'nin sosyal tarihine göz kırpan heyecanlı bir "whodunit" polisiyesi buluyoruz karşımızda.

Anglikan Kilisesine karşı, Protestanlara hitap eden bir dergi olan *Christian Voice*'un editörü Ailsa Brimley, derginin -bizdeki "Güzin Abla"ya denk gelen- "Miss Fellowship" köşesine gönderilen mektuplardan

birini okuduktan sonra paniğe kapılır ve mektubu, savaş zamanında çalıştığı istihbarat bürosundan tanıdığı Georges Smiley'e götürmeye karar verir. Mektup, North Fields'da bulunan Carne Yatılı Okulu öğretmenlerinden Stanley Rode'un eşi Stella Glaston Rode'dan gelmektedir. Glaston ailesi okur kitlelerinin çekirdeğini oluşturan 500 abone aileden biridir.

Stella'ya dair ilk izlenim, hem "Miss Fellowship'e, "gerçek bir kişi olup olmadığının bilemiyorum," diyecek kadar temkinli ve mantıklı hem de, "kocamın beni öldürmeye çalıştığını biliyorum (...) Hemen gelebilir miyim? Kime gideceğimi, kime danışacağımı bilemedim," yazacak kadar da tezcanlı ve mantıksız biri olması. Stella ile ilgili ilk anda oluşan bu ikircikli bakış açısı kitap boyunca sürer. Dürüstlük ile yalancılık; hayırseverlik ile gaddarlık; sevecenlik ile acımasızlık; mütevazılık ile özentilik; itaatkarlık ile despotluk arasında sürekli sallanan sarkaç hiç durmaz. Onu kendi algımızla takip etmek için de zaman yoktur; çünkü birkaç sayfa sonra, ölüm haberini alırız...

BİR SATIR NİTELİĞİNDE

Cinayetin Parıltısı her ne kadar bir "whodunit" romanıysa da, yani biz roman boyunca Stella Rode'un kim tarafından öldürüldüğünü bulmak için Dedektif Rigby ve George Smiley ile soruşturmayı yürütsek de, aslında arka planda çok farklı bir sorgulama akar ve buram buram sosyal sınıf analizi kıkar. Stella Gaston

Rode'un büyükbabası, Lancashire şehrinin en namlı çömlek ustası olmuş ve iç kesimlerdeki her köyün şapelini, kilisesini inşa ederek hatırı sayılır bir servet edinmiştir. Stella, Carne sakinleri tarafından oldukça varlıklı bir ailenin kızı olarak kabul edilir. Fakat diğer taraftan, Carne Yatılı Okulu öğretmenlerinden Charles Hecht'in eşi Shane Hect, onu alt tabakaya mensup biri olarak görmektedir: "Pazar günleri krep elbise giyen bir kadındı. Affedersiniz ama alt tabaka hep böyle mi yapar?" Carne kasabası Stella'yı bir türlü sadece iki kategoriden oluşan kısıtlı sosyal sınıf skalalarına oturtamaz: "Gazetede babasının durumun gayet iyi olduğunu okumuştum. (...) Çamaşırhaneye gittiğini, dilencilerle arkadaş olduğunu düşünemezsiniz tabii."

Sosyal sınıflararası çatışma dışında Protestanlar ve Katolikler arasındaki gerilim de romanda birçok kez Stella Rode'un kişiliği üzerinden yapılır. *Cinayetin Parıltısı* bu anlamda, bir kadının varoluşu ve eylemleri üzerinden yapılan nice tartışmadan biri haline gelir. Aynı zamanda, zenginliğin birikmeye başladığı ilk ülke olan İngiltere'nin tutuculuğuna karşı da -bir satir niteliğinde- güzel bir metin örneğidir.

"PLANSIZ İŞLENMİŞ GİBİ GÖRÜNECEK BİR CİNAYET"

Stella, romanın başından sonuna bir muammadır; dengesiz biri miydi, yoksa gerçekten kocasından korkan yardıma muhtaç biri mi? Kişiliğine dair de birbirine taban tabana zıt açıklamalar gelir yakınlarından ve onunla münasebette bulunmuş Carne halkından. Dedektif Rigby'nin hakkında topladığı bilgiye göre Mrs. Rode, Anglikan Klisesine karşı biriydi. Oysa eşi bunun tam tersini söylüyordu. Stella'nın hem çok iyi, herkesle iyi anlaşılan ve yardımsever biri olduğu anlatılıyor hem de bela bir kadın olduğuna vurgu yapıp zalim, histerik ve her şeyden dram yarattığından dem vuruluyordu. Karakterine dair tartışma, sığınmacılar için yürütülen yardım kampanyası gündeme geldiğinde daha da detaylanarak tekrar başlıyordu.

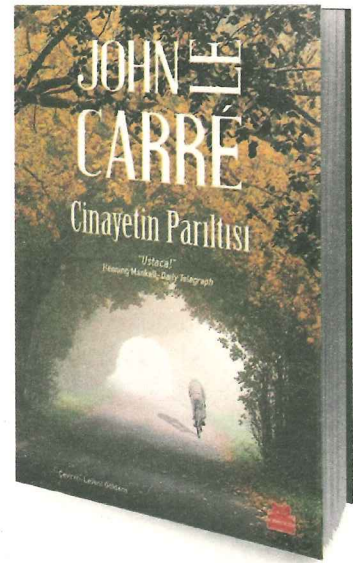
"Carne tuhaf yerdir. Kasabalılarla üniversitedekiler çok farklıdır. İki taraf da birbirini ne tanır ne sever." Oysa Stella asalet yarışına girmez, asil Carne okulunun asil hocalarından biri olarak eşinin sosyal statüsüne uygun davranışlarda bulunmaz. Stella Rode kasabalılarla bir araya gelir. Hatta ilk şüpheli Deli Janie ile çok yakındır. Janie, Pyllle yolundaki terk edilmiş Norman Şapelinde yaşayan yalnız ve mistik inanışlara sahip bir kadındır. Eşi Stanley Rode'a göre Stella, okulu ve onu karşısına almak pahasına farkı olmak ister, bunu da mütevazı görünerek yapar. Stella'nın uyumsuzluğu o kadar vurgulanır ki, "tüm zekasını, en gizemli sorunun cevabını, yani cinayetin işlenmesinin sebebini bulmaya adanmış" Smiley'nin kadının ölüm sebebini bulabileceğini düşünmeye başlar.

Romanda Carne Yatılı Okulu Yurt Bölümü müdürü Terrence Fielding karakteri etrafında da İngiltere'de bu ve buna benzer köklü yatılı okullara dair güçlü

bir eleştiri ortaya konulur. Van Gogh'un Arles'deki odasını resmeden tablodaki sarı sandalyesinin aynısından yaptıran, evini Hollanda karoları, Rönensans heykelleriyle dekore etmiş elit entelektüellerin bir prototipidir aslında Fielding. 18. yüzyıl geleneklerini devam ettiren, Anglikan Kilisesine bağlılığıyla bir kimlik oluşturan okulun yetiştirmeyi hedeflediği centilmendir. Okulun öğrencileri rugby oynar ve bu onları diğerlerinden ayrıcalıklı kılar. Stella'nın eşi Stanley ise okula sonradan gelen bir öğretmendir ve diğerleri gibi bu okulun kültürü içinde yetişmemiştir. Aralarında geçen konuşmalarda "Adamın centilmenlikle yakından uzaktan ilişkisi yok"; "Buraya gelmeden önce tek bir rugby maçına gitmişliği bile yokmuş"; "Onun geldiği devlet okulu gibi yerlerde rugby oynamayı bilmezler. Varsa yoksa futbol"; "Başlarda hiç göze batmamaya çalışıyor, hep bizi dinliyor ve izliyordu. Maçlarda, konuşurken, hal ve tavırlarda bizi gözlemliyordu" gibi replikler onun için söylenir.

"Plansız işlenmiş gibi görünecek bir cinayet planlamıştı katil," diye yazar Le Carré. Ünlü karakteri Smiley de, "bir insanın neyi niçin yaptığını tam manasıyla anlayabileceğimize inanmıyorum," diyen bir soruşturmacıdır. Okur için zordur. Anlatı Fielding'in yardımcısı ve okulun öğrencisi Perkins'in öldürülmesiyle bir an için başka bir soruşturmaya savrulacak gibi olsa da Stella'da odaklı kalır. Stella Rode'un bir türlü netleştirilemeyen kişiliği ve ait olduğu sosyal sınıf, cinayet nedeninin de muğlaklaşmasına yol açar. Kitabın kapağını kapattığımızda, seçkin bir toplum kurmak ile ayrımcı bir toplum yaratmanın arasındaki ince çizginin üzerinde buluruz kendimizi: "Afrika gibi akşamdan sabaha bir toplum yaratamazsın ama bunu kimse anlamıyor. Bir centilmen yaratmak asırlar alan bir süreçtir," cümlesi katilin kim olduğunu öğrendikten sonra

bile havada asılı kalır. Yine de son sözü, "sonsöz"lerde yazar söyler: "Kendi çocuklarımı özel okula yolladım mı? Tabii ki evet" ama "bir gün özel okul sistemi tamamen ortadan kalkarsa, yani devlet okulları sistemiyle kayıtsız şartsız bütünleşirse, o zaman çocuklarım, cüzdanım, ülkem ve hatta fakirler ve çocuklarını İngiliz toplumunun elitleri arasına sokacağım diye çabalayan, bunun için iflas etmeyi göze alan kişiler için sevinçten şapkamı havalara fırlatırım." ■

CİNAYETİN PARILTISI
John Le Carré
Kırmızı Kedi Yayınevi
Çeviren: Levent Göktem